

Rooman valtaherrat

Pekka Tuomisto & Arto Kivimäki: Rooman keisarit. Karisto, Hämeenlinna, 2000, 3.p. 2005. 535 s.

Pekka Tuomisto: Rooman kuningasaika. Karisto, Hämeenlinna, 2001. 316 s.

Pekka Tuomisto: Rooman konsulit. Karisto, Hämeenlinna 2002. 328 s.

Pekka Tuomisto: Rooman diktaattorit. Karisto, Hämeenlinna, 2003. 406 s.

■ ”Suuret miehet tekevät historiaa” on antiikin ajoilta periytyvä selitys historian muotoutumiselle.

Väite on historianfilosofisesti mielenkiintoinen, mutta tässä ei ole tilaa pohdiskella sen oikeutusta. Riittää kun toteamme, että käsillä olevassa teossarjassa Rooman yli tuhatvuotinen historia kerrotaan suuntaamalla valokeila johtomiehiin ja heidän päätöksiinsä ja toimiinsa. Painopiste on siis henkilö-, hallinto- ja sotahistoriassa samalla tavoin kuin antiikin roomalaisilla. Itse asiassa Pekka Tuomisto antaa antiikin ajan lähteiden puhua niin pitkälle kuin ne kantavat – päälähteinä ovat Livius ja Dionysios Halikarnassolainen – mutta arvioi niiden luotettavuutta nykytutkimuksen valossa. Tämä tapahtuu kuningasajan osalta aina tarinan tai tarinasikermän jälkeen otsikon *Legendan takana* alla, varhaistasavallan (400-luku eKr.) osalta otsikolla *Jälkibuomautuksia*. Molem-

mat jaksot olivat roomalaisten historioitsijoiden ulottumattomissa, sillä kun Roomassa vihdoin herättiin kirjoittamaan historiaa (toisen vuosisadan alussa), oli faktatieto jo kadonnut, joten se korvattiin myyteillä ja tarinoilla. Myöhempien kausien kuvauksissa, jotka perustuvat jo kirjallisiin lähteisiin, jälkihuomautukset vähenevät ja kriittinen arviointi upotetaan tekstiin.

Kirjojen lakoniset nimet jaksottavat Rooman historian neljäksi kaudeksi johtavan virkamiehen tittelin mukaan. Nelijako poikkeaa vakiintuneesta valtiomuotoon perustuvasta kolmikausijaosta: kuningas aika, tasavallanaika, keisarikausi. Termi 'johtava virkamies' onkin ymmärrettävä käytännöllisesti. Tuomisto jakaa tasavallanajan kahtia: konsuleiden aikaan ja diktaattoreiden aikaan, vaikka konsuleita valittiin kaiken aikaa tasavallan loppuun asti, jopa vielä keisarikauden alkupuolella. Perusteluna on, että tasavallan viimeinen vuosisata oli kriisi- tai vallankumouskautta, jolloin vanha tasavallan virkanimike "häpätilakuningas", *dictator*, sai uutta sisältöä, kun siihen kuului poikkeusvaltaa alettiin käyttää oman valta-aseman pönkittämiseen. Vaikka tätä tapahtui kauden alkupuolella harvaksen ja välillä oli konsulivetoisiakin vuosia, uudenlaisten diktaattorien ilmestyminen oli niin näkyvää ja provokatorista, että kauden nimeäminen diktaattorien mukaan on vain pieni pelkistys. Tämän jälkeen voi tehdä kuitenkin kysymyksen, eikö olisi ollut aiheellista jakaa myös keisarikausi kahtia: *prinsipaattiin* ja

dominaattiin rajana Diocletianus? Edellisen aikana jatkui vielä pitkään muodollisesti tasavaltalainen järjestys instituutioineen (konsulit ja muut virkamiehet ja senaatti), joskin yksi mies, *princeps*, veteli naruista arvovaltansa ja hänelle myönnettyjen erikoisvaltuuksien nojalla eli elettiin peitetyn yksinvallan aikaa, kun taas dominaatti oli avoimen ja absoluuttisen yksinvallan aikaa. Tämä jako ei olisi vaatinut välttämättä kahta eri kirjaa, vaan olisi sopinut olemaan keisareiden alajakona.

Tuomiston – ja keisarikirjassa mukana olleen Arto Kivimäen – Rooman historian esitys on valitusta metodista johtuen annalistinen. Mutta annalistisuus ei ole uuvuttavan yksitoikkoista, vaan tekijä antaa tarinoiden ja myyttien virrata omilla ehdoillaan. Palauttamalla nuo kulttuuriperintöömme kuuluvat tarinat lukijain ulottuville hän tekee suuren palveluksen nykypolville, joiden koulukirjoista tällainen historian aines lienee kutakuinkin karsittu pois. Mitä pitemmälle edetään, sitä enemmän teksti nojautuu tutkimukseen ja tarinoita kuljetetaan mukana enää väriä antamassa. Kun Tuomiston teksti on sujuvaa, jopa mukaansa tempaavaa, tarjoavat kirjat elämyksellisiä lukuhetkiä.

Kyseessä on siis totutusta poikkeava Rooman historia, joka herättää kysymyksen, onko nyt saatu uusi ajanmukainen tulkinta Rooman imperiumin synnystä ja muotoutumisesta. Edellisen kerran Rooman valtiollinen historia kuvattiin suomen kielellä teoksessa *Antiikin kulttuurihistoria*, jon-

ka tekstit syntyivät 1970-luvulla, ja kuvauksen piti mahtua 30 sivulle! Tuomiston kirjasarjassa sivuja on yhteensä yli 1500. Vastaus kysymykseen riippuu siitä, millaista lukijakuntaa on tavoiteltu. Suurelle yleisölle (mikä se sitten onkin) ja historianharrastajille kirjat luontunevat mainiosti – siitäkö kertoo, että keisarikirjasta on äskettäin otettu kolmas painos? Mutta yliopiston opiskelija saattaa toivoa tiiviimpää ja jännevämpää esitystä. Johtomiesten edesottamuksia seurattaessa jää useinkin muun hallintokoneiston rooli epäselväksi. Vallan kolmijako, kansankokous, senaatti, virkamiehet, eli jatkuvasti yhteiskunnallisten muutosten paineessa. Siksi olisi ollut toivottavaa, että kirjojen johdannoissa olisi paneuduttu paremmin valtakoneiston ja yhteiskunnan intressiryhmien (luokkien) esittelyyn. Jotain tosin sanotaan, mutta se on monesti joko vanhentunutta tai harhaan johtavaa tietoa. Niinpä konsulikirjan johdannossa alaotsikolla Senaatista, kansankokouksesta ja virkamiehistä heittävät iloista kuperkeikkaa patriisit ja senaattorisääty. Selittämättä jää patriisien ja plebeijien vastakohtaisuuden tasoittuminen ja uusien eturyhmien muodostuminen niiden tilalle (senaattori- ja ritarisääty, nobiliteetti, optimaatit ja populaarit). Keisarikirjan johdannossa väitetään virheellisesti, että nobiliteetti muodosti senaatin, kun se itse asiassa oli senaattorisäädyn sisälle konsulisukujen jäsenistä muodostunut vaikutusvaltainen klikki. Kun bibliografiasista näkyy, että uusintakin kansainvälistä tutkimuskirjallisuut-

ta tunnetaan, voi kysyä, eikö ole ollut aikaa lukea ja hyödyntää sitä, julkaisemistahti kun on ollut vauhdikasta.

Puutelistalle panen kyllä suomalaisen tasavallan hallintoa ja lainsäädäntöä koskevan ja uutta näkökulmaa avaavan tutkimuksen, jota on julkaistu 1990-luvulta alkaen (etenkin Kaj Sandberg). Selostaessaan senaatin, kansankokouksen ja virkamiesten keskinäistä vallanjakoa kirjoittaja tallaa mieluummin tuttuja, vanhoja polkuja. Tavallaan se on ymmärrettävää, sillä kansankokousten määrä ja rooli on ongelmallinen, muttei niin epämääräinen kuin tässä esitetty.

Kirjojen käyttöarvoa lisäävät mustavalkoiset piirroksot, kartat, sukutaulut, kronologiat ja hakemistot sekä tasavallanajan loppuun asti ulottuvat konsulliluettelot samoin kuin keisari-
luettelot, mutta kaipaamaan jää luetteloa diktaattoreista, niin vanhoista "laillisista" kuin kriisikauden kumouksellisista.

Unto Paananen